

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ ТУРИЗМОМ В УМОВАХ ЛІТНЬОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ

STRUCTURE OF EDUCATIONAL-EXCELLENT MODEL FORMING IN INTERVIEWERS TO VISIT TOURISM IN THE CONDITIONS OF THE SUMMER HEALTH TABOR

У статті представлено модель формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору; встановлено основні структурні компоненти моделі та їх змістове наповнення; виявлено мотиваційні аспекти цього процесу; з'ясовано, що його результатом є стійкий інтерес до занять туризмом як поєднання знань, діяльності та емоційного задоволення від неї.

Ключові слова: структурно-змістова модель, підлітки, літній оздоровчий табір, туризм.

В статье представлена модель формирования у подростков интереса к занятиям туризмом в условиях летнего оздоровительного лагеря; установлены основные структурные компоненты модели и их содержательное наполнение; выявлены

мотивационные аспекты этого процесса; выяснено, что его результатом является устойчивый интерес к занятиям туризмом как сочетание знаний, деятельности и эмоционального удовлетворения от нее.

Ключевые слова: структурно-содержательная модель, подростки, летний оздоровительный лагерь, туризм.

The article presents the model of formation in teenagers of interest in tourism in the setting of a summer recreation camp; the basic structural components of the model and their content have been determined; the motivational aspects of the outlined process have been revealed; it has been found out that it results in a steady interest in pursuing tourism as a combination of knowledge, activities and emotional satisfaction.

Key words: structural-content model, teenagers, summer recreation camp, tourism.

УДК 37.091.33-053.6:796.54

Щербанік Х.О.,

аспірант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Вирішення проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору (далі – ЛОТ) пов'язана з її психологічними, соціальними і педагогічними аспектами. Соціально-педагогічні умови ЛОТ сприяють формуванню у підлітків стійкого інтересу до занять туризмом як форми відпочинку, оздоровлення, пізнання та розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Процес формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ та поза ним визначений українськими та зарубіжними вченими у конкретизації таких аспектів: О. Газман уводить поняття «педагогіки і філософії канікул» як означення нового сучасного напрямку педагогічного знання; В. Грановський розглядає особливості процесу формування здорового способу життя підлітків в умовах ЛОТ; П. Рибалко розробляє систему оздоровчих занять із підлітками в умовах ЛОТ та низки інших. Очевидно, що проблема формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах школи та ЛОТ є міжгалузєвою і водночас не досить дослідженою у низці теоретичних і практичних аспектів, що й зумовило вибір теми статті.

Метою статті є створення моделі формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору. У межах поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**: виявити мотиваційні аспекти процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ;

встановити основні структурні компоненти моделі та їх змістове наповнення.

Виклад основного матеріалу. Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ є складним структурно-змістовим явищем. З метою виявлення особливостей, реалізації мети і завдань цього процесу ми вважаємо за доцільне створити його модель (див. табл. 1), яка, за визначенням В. Лозовецької, є уявною або матеріально реалізованою системою, відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього [4, с. 516]. Під час розроблення моделі процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ нами було враховано мотиваційні аспекти, які було виявлено під час бесід, опитування та анкетування підлітків, що відпочивали у ЛОТ: зацікавленість у туристичній діяльності, задоволення естетично-емоційних потреб (спілкування з однолітками в неформальній, екстремальній обстановці, споглядання краси природи, знайомство з новими місцевостями тощо), покращення фізичного стану, загартування, самореалізація в можливостях прояву сили, спритності, мужності, відваги, відповідальності тощо.

Основними структурними компонентами моделі процесу формування інтересу підлітка до занять туризмом в умовах ЛОТ є визначення змісту понять «інтерес» і «процес формування інтересу до занять туризмом», встановлення теоретико-методологічної основи формування цього

Структурно-змістова модель формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ

Структурні компоненти	Зміст структурних компонентів
Поняття: «інтерес», «інтерес до занять туризмом»	– форма емоційного вияву будь-якої потреби, що забезпечує скерованість особистості на її задоволення; – інтерес до занять туризмом – це фізкультурно-оздоровчий, емоційно-естетичний інтерес, сформоване у підлітковому віці стійке соціально-психологічне утворення, яке стає явищем внутрішнього суб'єктивного світу особистості, потребою займатися туризмом упродовж усього періоду онтогенезу, а також сприяє самореалізації, самоствердженню та самоідентифікації особистості;
процес формування інтересу до занять туризмом	Закономірна, послідовна, безперервна, систематична виховна/самовиховна діяльність, що заснована на педагогічній міжособистісній взаємодії та самопізнанні, у процесі якої формуються навички і звички поведінки на основі ідеалів, норм і принципів валеології та екології, участі у практичній діяльності: 1) виникнення потреби займатися туризмом (як відчуття і усвідомлення нестачі руху, фізичного навантаження, пізнання навколишнього світу, самопізнання і самовдосконалення), розвиток/саморозвиток особистості, формуються поетапно стійкі моральні, естетичні, інтелектуальні, фізичні якості та потреби; 2) пошук способів задоволення цієї потреби; 3) визначення мети і наряду дій; 4) виконання конкретних дій у занятті туризмом (вибір маршруту, визначення часу в конкретизації етапів, мети і завдань, підготовка спорядження, розподіл обов'язків, знайомство з правилами безпеки, розроблення нестандартних ситуацій тощо; 5) отримання результату як винагороди; 6) відчуття задоволення потреби в заняттях туризмом;
Теоретико-методологічна основа формування цього інтересу	– нормативно-правові документи про фізичне, здоров'язберігаюче виховання в сучасній Україні в умовах школи та поза нею, про туристичну діяльність; – вчення гуманістичної, особистісно-орієнтованої педагогіки; – філософія і педагогіка канікул, головними ідеями яких є свобода, творчість, зацікавленість (інтерес) і спільна міжособистісна взаємодія; – валеологія як інтегральна наука (про фундаментальні закони духовного, психічного і фізичного здоров'я як окремої особи, так суспільства), головною метою якої є оздоровлення людини шляхом залучення її до здорового способу життя, активного відпочинку;
Мета і завдання занять туризмом в умовах ЛОТ	– активний відпочинок; – укріплення здоров'я, підвищення рухової активності, задоволення потреби у заняттях туризмом; – формування свідомого ставлення до довкілля, свого здоров'я, відповідальності за його стан і збереження; – вирішення інших, супутніх проблем естетичного, морального, гендерного самовиховання, запобігання виникненню шкідливих звичок тощо; – можливість самореалізації, самовизначення та самоутвердження;
Шляхи і засоби досягнення мети в умовах ЛОТ	– створення належних педагогічних умов для відпочинку та оздоровлення, перш за все позитивного емоційного, естетичного, пізнавального середовища; – створення умов для задоволення потреби підлітків у заняттях туризмом; – засвоєння валеологічних норм, знань, умінь і навичок у досвіді табірного особистісного життя, у спілкуванні і спільній діяльності (трудовій, фізкультурно-оздоровчій, художньо-мистецькій, навчально-пізнавальній), основою якої є гра; – урахування особливостей віку, статі, індивідуального соціокультурного досвіду, становища підлітка у колективі; – використання традиційних та інноваційних програм у заняттях туризмом;
Належні педагогічні умови, форми і методи в умовах ЛОТ	– сучасна матеріально-технічна база, зокрема, для оздоровлення, занять фізкультурою і спортом; – професійність і компетентність педагогічного колективу ЛОТ; – створення та використання педагогічних ситуацій (спеціальних і випадкових) та педагогічних завдань відповідно до мети формування інтересу в підлітків до занять туризмом; – застосування традиційних та інноваційних навчально-виховних форм і методів (екскурсії, походи, дискусії, мультимедійні технології тощо);
Вікові особливості підлітка як суб'єкта педагогічної взаємодії	– період розвитку дітей від 11/12 до 15/16 років; – перехід від залежного дитинства до самостійної та відповідальної дорослості; – «критичний» вік, період криз і досягнення соціальної зрілості, самоусвідомлення; – формування особистості, формуються перші переконання, відповідальне ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших, до довкілля, історії рідного краю та країни; – психологічна напруженість, тривожність, перебудова, хворобливість;
Суб'єкти виховного впливу на процес формування інтересу в підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ	Сім'я – школа – інші позашкільні заклади (ДЮСШ, БШ тощо) – громадські організації (фан-клуби, скаутські спільноти, Федерація спортивного туризму України, Туристична асоціація України) – засоби масової комунікації – первинний (контактний) колектив – організатор фізичного виховання (вчитель/вихователь/тренер/інструктор) в умовах ЛОТ тощо;

Роль сім'ї у процесі формування інтересу в підлітків до занять туризмом	<ul style="list-style-type: none"> – формування основ здорового способу життя (норми гігієни, режим праці та активного відпочинку, сну, харчування тощо); – цінності активного відпочинку; – сімейні подорожі (авто, пішохідні, велосипедні тощо);
Роль школи, фізичного виховання у процесі формування інтересу в підлітків до занять туризмом	<ul style="list-style-type: none"> – належна організація позакласної та позашкільної роботи з фізичного виховання та туризму; – зміцнення здоров'я та загартування організму, гармонійний розвиток особистості, функцій і фізичних можливостей дитини, формування життєво важливих рухових навичок і вмінь на уроках фізичного виховання та в позаурочний час; – інтеграція навчальних форм, змісту та методів (екскурсії, походи історичними місцями рідного краю в єдності етапів до і після: організації, фізичної підготовки, збору інформації, презентації та обговорення результатів);
Основні чинники формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ	<ul style="list-style-type: none"> – створення вихователем / інструктором / тренером ситуації емоційного комфорту, релаксу, розваги, що допомогло б підліткам зняти втому після навчання; – гендерні мотиви; – бажання підлітків відпочити, знайти нових друзів, отримати нові знання та навички, покращити фізичну підготовку та стан здоров'я, розвинути волю і характер, отримати відчуття задоволення собою, повагу інших і самоповагу тощо; – потреба раціонально, активно відпочивати;
Стійкий інтерес до занять туризмом як результат досліджуваного процесу	<ul style="list-style-type: none"> – практичне втілення вимог валеології в особистісні переконання, досягнення, внутрішні мотиви поведінки та діяльності; – впевненість у собі; – у процесі занять туризмом зміцнення дружніх, партнерських стосунків, комунікативних зв'язків у середовищі однолітків і дорослих; – отримання нових соціокультурних знань, вмінь і навичок; – відчуття задоволеної потреби в заняттях туризмом як поєднання <i>знань</i> (про себе, види туризму, значення занять туризмом тощо), <i>діяльності</i> (власне заняття спеціально організованим туризмом) та <i>емоційного задоволення</i> від цієї діяльності.

інтересу, визначення мети і завдань занять туризмом в умовах ЛОТ та шляхів і засобів їх досягнення, розкриття належних педагогічних умов, форм і методів у ЛОТ, характеристика вікових особливостей підлітка як суб'єкта педагогічної взаємодії, встановлення суб'єктів виховного впливу на підлітка в процесі формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ, ролі сім'ї та школи у фізичному вихованні підлітків, основних чинників формування інтересу до занять туризмом, обґрунтування стійкого інтересу до занять туризмом як результату процесу його формування в умовах ЛОТ. Детальніше розглянемо окремі з названих.

Ключовим у визначенні поняття «інтерес» є поняття мотиву та потреби, задоволення якої у процесі формування інтересу до занять туризмом повинне привести підлітка до нового психологічного утворення у формі стійкого інтересу до занять туризмом як результату цього процесу в умовах ЛОТ та поза ним. Основою процесу формування інтересу підлітка до занять туризмом в умовах ЛОТ є педагогічна взаємодія між суб'єктами цього процесу в системах: «вихователь / інструктор / тренер – підліток», «підліток – підліток». Педагогічна взаємодія є засадничим елементом будь-якого педагогічного процесу, оскільки заняття туризмом в умовах ЛОТ – це спільна міжособистісна діяльність, у процесі якої формуються навички і звички поведінки на основі ідеалів, норм і принципів валеології, участі у практичній діяльності.

Формуючи в підлітків інтерес до занять туризмом, вихователю / інструктору / тренеру варто почати із пізнання теорії інтересу. Потрібно, перш за все, разом із підлітками з'ясувати психологічний механізм, що лежить в основі інтересу: 1) виникнення потреби займатися туризмом (як відчуття й усвідомлення нестачі руху, подорожей, зміни обстановки, фізичного навантаження, самопізнання і самовдосконалення), розвиток / саморозвиток особистості, формування поетапно стійких фізичних якостей, інших потреб і почуттів; 2) пошук способів задоволення цієї потреби; 3) визначення мети та наряду дій; 4) виконання конкретних дій у виборі і в занятті туризмом; 5) отримання результату як винагороди; 6) відчуття насолоди від занять туризмом як задоволення потреби в цих заняттях.

Формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ є одним із складних процесів мотиваційної сфери особистості. До того ж треба розрізняти як внутрішню, так і зовнішню мотивацію. Однак якою б сильною не була зовнішня мотивація, інтерес формується лише внаслідок внутрішньої мотивації. Вона виникає тільки тоді, коли зовнішні мотиви і цілі відповідають можливостям підлітка, є оптимальними (не надто важкими і не дуже легкими) і коли підліток розуміє суб'єктивну відповідальність за їх реалізацію. Успішна реалізація мотивів і цілей викликає у підлітка натхнення успіхом, бажання продовжувати заняття за власною ініціативою. Це є процес внутрішньої мотива-

ції та сформований інтерес до занять фізичними вправами. Внутрішня мотивація виникає також тоді, коли підліток відчуває задоволення від самого процесу та умов занять, від характеру взаємин із вихователем / інструктором / тренером, членами дитячого колективу під час цих занять.

Задоволення інтересу не приводить до його зникнення, а навпаки, інтерес зміцнюється, розвивається, стає більш глибоким і різнобічним – стійким. Інтерес, відповідно, є постійним чинником фізкультурно-оздоровчої туристичної діяльності підлітка: полегшує виконання завдань, стимулює волю зусилля, допомагає проявляти терпіння, завзятість, наполегливість, сприяє цілеспрямованості, загальному розвитку особистості.

Треба пам'ятати, що для цілеспрямованого формування інтересу тренерів / інструктору / вихователів необхідні глибокі знання про мотиваційну сферу підлітків загалом і про різні типи мотивів зокрема, а саме: соціально важливі; навчально-пізнавальні; результативні; процесуальні; оцінні. Кожен із названих мотивів є тісно взаємопов'язаним з іншими [5]. Тож процес занять туризмом дає підліткові перспективу отримання винагороди, статусу переможця, відчуття належності до команди, досягнення високого результату, спілкування з однолітками та дорослими (вихователем / інструктором / тренером), пізнання, реалізація своїх здібностей і можливостей тощо.

Заняття туризмом в умовах ЛОТ мають на меті активний відпочинок, зміцнення здоров'я, підвищення рухової активності, задоволення потреби в руховій діяльності, активному відпочинку, формування свідомого ставлення до свого здоров'я, відповідальності за його стан і збереження, вирішення інших, супутніх проблем естетичного, морального, гендерного самовиховання, запобігання виникненню шкідливих звичок тощо, можливість самореалізації, самовизначення та самоутвердження. Належні педагогічні умови для занять підлітків туризмом в умовах ЛОТ – це створені під впливом, перш за все, сучасної матеріально-технічної бази, зокрема, для відпочинку та оздоровлення, занять фізкультурою і спортом, професійності та компетентності колективу ЛОТ, методичне забезпечення, зокрема створення та застосування ефективних педагогічних ситуацій і завдань, які містять суперечності між досягнутим і бажаним рівнями у заняттях підлітками туризмом.

Підліток стає суб'єктом педагогічної взаємодії у процесі формування інтересу до занять туризмом, коли аналізує, пробує внести зміни у свою фізкультурно-оздоровчу поведінку. Як зазначає В. Григоренко, формуванню мотиваційної сфери притаманна така визначальна ознака, як свідоме ставлення підлітка до змісту фізкультурно-оздоровчої діяльності. Причому ускладнення мотивів занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю при-

зводить також до ускладнення цілей цієї діяльності, які, відповідно, можуть стати основою більш зрілих мотивів [3]. Підлітки повинні усвідомити, що забезпечення базових життєвих потреб та особистісного зростання й самореалізації передбачає ведення активного і здорового способу життя. У сучасному світі немає жодної сфери діяльності людини, яка б не передбачала певне фізичне навантаження. І, відповідно, задоволення усіх потреб і запитів людини можливе за умови занять фізичною культурою, зокрема туризмом упродовж усього життя.

Під час організації фізкультурно-оздоровчої виховної роботи в ЛОТ важливо забезпечити цілісність у системі всіх впливів, що спрямовані на особистість. Діяльність і дії усіх суб'єктів виховного впливу у процесі формування інтересу в підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ передбачають узгодженість, використання доцільно обраного змісту, методики та широкого арсеналу засобів.

Висновки. Стійкий інтерес до занять туризмом як критерій вихованості у запропонованій нами структурно-змістовій моделі, посилення мотиваційної сфери особистості підлітка у заняттях туризмом, покращення фізичного стану, зняття відчуття втоми, посилення емоційно-вольової сфери особистості підлітка є сукупним кінцевим результатом отримання інтегративного валеологічного знання, фізкультурно-оздоровчої діяльності у природних і гігієнічних умовах ЛОТ та відчуття задоволення від цього процесу.

Важливим є те, що здоровий спосіб життя та інтерес у підлітків до нього безпосередньо пов'язаний із заняттями туризмом, причому педагогічні умови ЛОТ є оптимальними для виникнення і формування цього інтересу.

Перспективою подальших досліджень постає проблема методологічних засад формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Газман О.С. Смыслы и значения философии и педагогики каникул. Новые ценности образования: Философия и педагогика каникул. Вып. № 8. М.: «Инноватор», 1998. С. 14–22.
2. Грановський В.Г. Формування здорового способу життя підлітків в умовах оздоровчого табору: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 – «теорія і методика виховання». Луцьк, 2011. 262 с.
3. Григоренко В.Г. Професійно-педагогічна мотивація і технологія її формування. Одеса: Вид-во Південноукр. держ. пед. ун-т ім. Ушинського, 2003. 120 с.
4. Лозовецька В.Т. Модель. Енциклопедія освіти. К.: «Юрінком Інтер», 2008. 1040 с. С. 516.
5. Рибалко П.Ф. Система оздоровчих занять з дітьми 11–15 років в умовах літнього оздоровчого табору: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 – «теорія і методика навчання (фізична культура, основи здоров'я)». Чернігів, 2011. 210 с.